

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για το: «Πράσινο Βιβλίο σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο και τη διεθνή δικαιοδοσία σε υποθέσεις διαζυγίου»

COM(2005) 82 τελικό

(2006/C 24/08)

Στις 14 Μαρτίου 2005, και σύμφωνα με το άρθρο ... της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να ζητήσει τη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για το: «Πράσινο Βιβλίο σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο και τη διεθνή δικαιοδοσία σε υποθέσεις διαζυγίου»

Το ειδικευμένο τμήμα «Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη», στο οποίο ανατέθηκε η προετοιμασία των σχετικών εργασιών, επεξεργάστηκε τη γνωμοδότησή του στις 5 Σεπτεμβρίου 2005 με εισηγητή τον κ. RETUREAU.

Κατά τη 420ή σύνοδο ολομέλειας της 28ης και 29ης Σεπτεμβρίου 2005 (συνεδρίαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2005), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε με 161 ψήφους υπέρ, 4 ψήφους κατά και 8 αποχές, την ακόλουθη γνωμοδότηση:

1. Κριτική παρουσίαση της πρότασης της Επιτροπής

οποίος, κατ' αρχήν, δεν λύεται- για λόγους που γίνονται δεκτοί από το εκκλησιαστικό δίκαιο) (1).

1.1 Η Επιτροπή δημοσίευσε Πράσινο Βιβλίο με το οποίο ανοίγει διαβούλευση σχετικά με τη δικαιοδοσία, τις συγκρούσεις νομοθεσίας και την αμοιβαία αναγνώριση σε θέματα διεθνούς διαζυγίου. Ωστόσο, το προτεινόμενο πεδίο εφαρμογής περιορίζεται στα κράτη μέλη της Ένωσης (επισημαίνεται ότι το Πράσινο Βιβλίο κληρονομική διαδοχή και διαθήκη προτείνει μια προσέγγιση που περιλαμβάνει επίσης τα πρόσωπα και τα αγαθά στις τρίτες χώρες).

— οι διμερείς συμβάσεις, και ειδικότερα εκείνη μεταξύ Φινλανδίας και Σουηδίας, που θα εξακολουθήσει να ισχύει μεταξύ των δύο αυτών χωρών· ορισμένα κράτη μέλη έχουν επίσης συνάψει συμφωνίες με τρίτες χώρες σχετικά με το εφαρμοστέο οικογενειακό δίκαιο, κυρίως για την αναγνώριση του αλλοδαπού γάμου και διαζυγίου·

1.2 Υπάρχουν διάφορες διεθνείς πράξεις που αφορούν άμεσα ή έμμεσα το ζήτημα:

— τα προσαρτώμενα στις συνθήκες πρωτόκολλα «opt in» και «opt out», που εξαιρούν τη Δανία και παρέχουν στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία το δικαίωμα να αποφασίζουν κατά περίπτωση εάν επιθυμούν να δεσμευτούν από νομοθεσία σχετική με το αστικό δίκαιο.

— τα Σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών του 1996 και οι ευρωπαϊκές συμβάσεις σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου, οι οποίες διακηρύσσουν την ελευθερία του γάμου και την αναγκαιότητα ελεύθερης και χωρίς νομικά ελαττώματα συναίνεσης για το γάμο, επί ποιηή ακυρότητας·

1.3 Θα ήταν μάταιο να αρνηθούμε το σύνθετο χαρακτήρα ενός ζητήματος που άπτεται ιδιαιτεροτήτων που χαρακτηρίζουν διάφορες θρησκείες και πολιτισμούς, οι οποίες είναι βαθιά ριζωμένες στη συλλογική συνείδηση, ενώ παράλληλα, με την πάροδο του χρόνου, υφίστανται σημαντικές εξελίξεις εδώ και μερικές δεκαετίες, όπως και όλο το οικογενειακό δίκαιο. Εντούτοις, μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο ελευθερίας και δικαίου, και λαμβάνοντας υπόψη την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, ο ευρωπαϊκός νομοθέτης δεν μπορεί να αγνοεί ότι τουλάχιστον πολλοί γάμοι καταλήγουν σε διαζύγιο και ότι ένας αυξανόμενος αριθμός μεταξύ αυτών έχουν διεθνή χαρακτήρα.

— η Σύμβαση της Χάγης του 1970 σχετικά με τη δικαιοδοτική αρμοδιότητα, τα κριτήρια αρμοδιότητας και την αμοιβαία αναγνώριση των αποφάσεων για θέματα διαζυγίου και δικαστικού χωρισμού, συμβαλλόμενα μέρη της οποίας είναι τα εξής κράτη μέλη: Κύπρος, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Λεττονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο·

— ο Κανονισμός «Βρυξέλλες II» αριθ. 2201/2003 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα γαμικών διαφορών και διαφορών γονικής μέριμνας, ο οποίος δεν εφαρμόζεται στη Δανία, και ο οποίος αντικαθιστά την προαναφερόμενη Σύμβαση της Χάγης μεταξύ όλων των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Δανίας εξαιρουμένης·

— οι συμβάσεις μεταξύ του Βατικανού, αφενός, και αφετέρου της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, της Μάλτας και της Ιταλίας αντιστοίχως, σχετικά με το θρησκευτικό γάμο και τη λύση του και με την αναγνώριση των αποφάσεων των δικαστηρίων του Βατικανού (αρμοδιότητα του εκκλησιαστικού δικαστηρίου της Ρώμης για θέματα ακύρωσης του θρησκευτικού γάμου -ο

(1) Επισημαίνεται ότι τον Δεκέμβριο του 2004, η ισπανική Βουλή κλήθηκε να εξετάσει νομοσχέδιο για την τροποποίηση του εθνικού δικαίου όσον αφορά τον γάμο και το διαζύγιο. Το νομοσχέδιο αμφισβητείται σθεναρά από την Εκκλησία· πρόσφατα, υιοθετήθηκε στη χώρα αυτή επίσης ο γάμος μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου (που ήδη ισχύει σε διάφορες χώρες της ΕΕ). Στη Γαλλία, μία σύμβαση αστικού δικαίου μπορεί να συναφθεί μεταξύ δύο ατόμων που δεν μπορούν να τελέσουν νόμιμο γάμο· η σύμβαση αυτή, γνωστή ως σύμφωνο αλληλεγγύης αστικού δικαίου (PACS), καταχωρείται από ένα δικαστή και αποτελεί ένα είδος εναλλακτικού γάμου. Ο θεσμός και/ή η σύμβαση, ο γάμος ή ο οίονει γάμος εξακολουθούν να περιορίζονται σε δύο άτομα που έχουν την προβλεπόμενη από τον νόμο ηλικία, η δε απαγόρευση της αμομιξίας ισχύει πάντα· πρέπει να διερωτηθεί κανείς κατά πόσο η άρση ενός σημαντικού αστικού δικαίου, όπως το γαλλικό PACS, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στο νομοσχέδιο για το διαζύγιο που προτείνει το Πράσινο Βιβλίο ή θα πρέπει απλώς να υπάγεται στο δίκαιο συμβατικών υποχρεώσεων.

1.4 Η σύγχρονη εξέλιξη του εθνικού οικογενειακού δικαίου στις διάφορες χώρες στηρίζεται κυρίως στις έννοιες της δημοκρατίας (εξουσία των κοινοβουλίων να νομοθετούν), καθώς και της ελευθερίας των ατόμων και της ισότητας των προσώπων, που είναι έννοιες δημόσιας τάξης, τόσο σε κοινοτικό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο του καθενός από τα κράτη μέλη. Παρατηρείται συνεπώς μία τάση ανάληψης συμβατικών υποχρεώσεων στο οικογενειακό δικαιο (γάμος ή σύμβαση αστικού δικαίου μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, συναινετικό διαζύγιο, συμβάσεις για την κληρονομική διαδοχή, ...).

1.5 Η εξέλιξη αυτή φαίνεται ότι δεν είναι αντιστρεπτή, παρότι πραγματοποιείται με διαφορετικούς ρυθμούς. Η ισχυρή πολιτισμική υπεροχή θρησκευτικών αντιλήψεων περισσότερο ή λιγότερο βαθιά ριζωμένων φαίνεται ότι παίζει κάποιον ρόλο ως προς την ταχύτητα και το περιεχόμενο των μεταβολών, οι οποίες ενδέχεται να έρχονται σε σύγκρουση με αντιλήψεις και κανόνες που στηρίζονται σε μακρές παραδόσεις, καθώς και με τις νομικές και κοινωνικές αντιλήψεις και έννοιες όπου αυτές αντικατοπτρίζονταν.

1.6 Πάντως, το εθνικό δικαιο των κρατών μελών παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία ως προς το δικαιο του διαζυγίου και του δικαστικού χωρισμού, καθώς και ως προς τις προϋποθέσεις και τις συνέπειες της ακύρωσης του γάμου. Μία χώρα δεν αναγνωρίζει το διαζύγιο (Μάλτα). Ως εκ τούτου, το Πράσινο Βιβλίο (φρονιμώς) προτείνει να μην επιλεγεί η οδός της εναρμόνισης του ουσιαστικού δικαίου.

1.7 Προτείνει, λοιπόν, για τα διαζύγια που παρουσιάζουν διεθνείς (ευρωπαϊκές) πτυχές, να προσανατολιστεί ενδεχομένως η νομοθεσία προς δύο κατευθύνσεις:

- τη δικαιοδοτική αρμοδιότητα (καθορισμός της αρμόδιας δικαιοδοτικής αρχής και αναγνώριση των αποφάσεών της σε όλα τα κράτη μέλη)
- τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου από το αρμόδιο δικαστήριο.

1.8 Οι διατάξεις του Κανονισμού Βρυξέλλες II σχετικά με τον καθορισμό της αρμόδιας εθνικής δικαιοδοτικής αρχής και την αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων χωρίς διαδικασία εκτελεστού τύπου εφαρμόζονται ήδη για θέματα διαζυγίου. Το ερώτημα είναι εάν αυτές είναι επαρκείς ή όχι ως έχουν και κατά πόσον ένα κράτος θα μπορούσε ή όχι να αντιτάξει διατάξεις της εσωτερικής του δημόσιας τάξης στην εκτέλεση μιας απόφασης του αρμοδίου δικαστηρίου άλλου κράτους μέλους, το οποίο εφαρμόζει διαφορετικό ουσιαστικό δικαιο για την προκειμένη περίπτωση (και όχι αναγκαστικά το κοινό εθνικό του δικαιο).

1.9 Ένα μείζον πρόβλημα τίθεται λόγω των σημαντικών αποκλίσεων που υφίστανται μεταξύ των εσωτερικών κανόνων για το παραδεκτό μιας αίτησης διαζυγίου που παρουσιάζει διεθνείς πτυχές. Είναι δυνατόν, σε ορισμένες περιπτώσεις, η αίτηση διαζυγίου να μην μπορεί να γίνει δεκτή από κανένα δικαστήριο κράτους μέλους. Μία τέτοια κατάσταση στερεί από τα μέρη το δικαιομα πρόσβασης στη δικαιοσύνη, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με ένα θεμελιώδες δικαιομα, και συνεπώς είναι απαράδεκτο.

1.10 Θα έπρεπε να προβλεφθεί ένας κανόνας για την αναγνώριση δικαιοδοτικής αρμοδιότητας, ώστε να αποτραπεί αυτή η

άρνηση του δικαίωματος προσφυγής στη δικαιοσύνη. Ποια μορφή όμως θα μπορούσε να έχει ο κανόνας αυτός;

1.11 Όσον αφορά το εφαρμοστέο δικαιο, αυτό ενδέχεται να διευκολύνει τη διαδικασία διαζυγίου ή, αντίθετα, να την καθιστά χρονοβόρα, περίπλοκη, ακόμη και περιοριστική όσον αφορά τους λόγους ή τις προϋποθέσεις που μπορούν να επικαλεσθούν τα μέρη. Εάν το μόνο εφαρμοστέο δικαιο είναι το δικαιο του δικάζοντος δικαστηρίου, τότε ενδέχεται να προκληθεί «αγώνας δρόμου» για την προσφυγή στο δικαστήριο, στην περίπτωση που ο πρώτος ενάγων θα μπορεί να επιλέξει το δικαστήριο και το εθνικό δικαιο που είναι ευνοϊκότερο για το αίτημά του· αυτό όμως ενδέχεται να θεωρηθεί επιζήμιο από το άλλο μέρος, επειδή το δικαιο αυτό δεν θα ανταποκρίνεται απαραίτητα στις προσδοκίες του, εάν δεν υπάρχει, για παράδειγμα, καμία ή σχεδόν καμία σχέση με τη νομοθεσία για τον γάμο και την υπηκοότητα των συζύγων.

1.12 Τότε, λοιπόν, θα έπρεπε να επιτρέπεται η παραπομπή σε άλλη αρμόδια δικαιοδοτική αρχή, εάν ο εναγόμενος προβάλλει την υπαρκτή ισχυρότερη ή εξίσου ισχυρών συνδέσμων με άλλη δικαιοδοτική αρχή, ή εάν η πρώτη δικαιοδοτική αρχή στην οποία εισήχθη η υπόθεση και οι κανόνες ουσιαστικού δικαίου που αυτή εφαρμόζει για τέτοιου είδους αιτήσεις δεν έχουν κανέναν ή σχεδόν κανένα αντικειμενικό σύνδεσμο.

1.13 Η δυνατότητα αυτή παραπομπής θα πρέπει να επιτρέπεται (θα πρέπει όμως να αποτραπεί το «πήγαινε-έλα» της υπόθεσης μεταξύ διαφόρων δικαστηρίων) και η υπόθεση θα πρέπει να εκδικάζεται μέσα σε αρκετά σύντομη προθεσμία (διαδικασία επείγοντος), ώστε να αποτρέπονται ελιγμοί με στόχο την καθυστέρηση της εξέτασης επί της ουσίας. Πράγματι, τα μέρη δικαιούνται οριστικής εκδίκασης μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα, ακόμη και σε περίπτωση «προβληματικού» διαζυγίου.

1.14 Όσον αφορά το δικαιο που οφείλει να εφαρμόσει η εθνική δικαιοδοτική αρχή, η αρχή αυτή εφαρμόζει, ανάλογα με την περίπτωση, το κοινό εσωτερικό της δικαιο ή τους εθνικούς κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Το ζήτημα της εφαρμογής κανόνων μιας τρίτης χώρας (προσωπικό δικαιο των συζύγων, για παράδειγμα), το οποίο δεν θίγεται στο Πράσινο Βιβλίο, είναι ωστόσο σημαντικό στην περίπτωση όπου ο ένας ή και οι δύο σύζυγοι έχουν υπηκοότητα τρίτης χώρας, πράγμα αρκετά συχνό στην Ευρώπη.

1.15 Η ΕΟΚΕ εγκρίνει τις κατευθύνσεις εργασίας που προτείνονται στο Πράσινο Βιβλίο και προτείνει να αποφευχθεί η οποιαδήποτε διαδικασία παραπομπής προς τρίτη χώρα όταν ο ένας από τους συζύγους έχει ευρωπαϊκή υπηκοότητα, όποιο κι εάν είναι το δικαιο του γάμου.

1.16 Πέραν από την αναγνώριση του διαζυγίου, θα έπρεπε να εξεταστεί επίσης και το ζήτημα της αναγνώρισης της ακύρωσης του γάμου και του δικαστικού χωρισμού. Το εθνικό δικαιο των διαφόρων χωρών παρουσιάζει διαφορές ως προς τις προϋποθέσεις και τις συνέπειες της ακύρωσης (ειδικότερα δε το πρόβλημα του εικαζόμενου γάμου). Επίσης, έστω και εάν το εθνικό δικαιο δεν προβλέπει το διαζύγιο, κάθε κράτος μέλος πρέπει να αναγνωρίζει στην επικράτειά του όχι μόνο την ισχύ ενός διαζυγίου που ελήφθη σε άλλο κράτος μέλος, αλλά και όλες τις νομικές και κληρονομικές επιπτώσεις καθώς και τις επιπτώσεις στο καθεστώς των ατόμων.

1.17 Τα κριτήρια της σύμβασης της Χάγης για την αρμοδιότητα είναι, κατά σειρά σπουδαιότητας: ο συνήθης τόπος διαμονής («domicile» για το «common law») του ενάγοντος, ή τουλάχιστον ενός χρόνου συνεχής διαμονή στη χώρα όπου υποβάλλεται η αίτηση στο δικαστήριο (?), η τελευταία κοινή κατοικία των συζύγων πριν από την αίτηση, η εθνικότητα των δύο συζύγων ή τουλάχιστον του ενός εκ των δύο.

1.18 Ο Κανονισμός 2201/2003 προβλέπει (όγδοη αιτιολογική σκέψη) ότι «όσον αφορά τις αποφάσεις διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης γάμου, ο παρών κανονισμός θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνο στη λύση του συζυγικού δεσμού και δεν θα πρέπει να επηρεάζει θέματα όπως οι λόγοι του διαζυγίου, οι περιουσιακές συνέπειες του γάμου ή άλλα συναφή ζητήματα» (οφείλουμε, ωστόσο, να παραδεχθούμε ότι οι οικονομικές και άλλες συνέπειες του διαζυγίου ενδέχεται να διαφέρουν ανάλογα με το αρμόδιο δικαστήριο ή με το εφαρμοστέο δίκαιο, και ότι οι σύζυγοι θα μπορούν να το λάβουν αυτό υπόψη κατά την επιλογή δικαστηρίου).

1.19 Επιπλέον, οι οριστικές αποφάσεις των εθνικών δικαιοδοτικών αρχών θα πρέπει να αναγνωρίζονται αυτόματα στο σύνολο της Ένωσης, χωρίς άλλη διαδικασία επικύρωσης ή επίκλησης λόγων μη εκτέλεσης (?). Το πιστοποιητικό που χορηγείται για την εκτέλεση δεν θα πρέπει να επιδέχεται καμία προσφυγή.

1.20 Η γενική αρμοδιότητα είναι εκείνη του τόπου (κράτος μέλος ή νομική υποδιάρθρωση του κράτους μέλους στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου όπου εφαρμόζεται διαφορετικό δίκαιο για την Αγγλία και την Ουαλία, τη Σκωτία, τη Βόρειο Ιρλανδία και το Γιβραλτάρ). Στα κριτήρια της Χάγης, και με την ίδια πρακτικά σειρά, ο Κανονισμός προσθέτει: τη συνήθη διαμονή του ενός ή του άλλου συζύγου σε περίπτωση κοινής αίτησης. Όσον αφορά την υπηκοότητα, πρέπει να είναι η ίδια και για τους δύο συζύγους εάν η αίτηση εισαχθεί στη χώρα καταγωγής, όποια κι εάν είναι η πραγματική διαμονή ή κατοικία του καθενός. Το χρονικό όριο διαμονής του ενάγοντος περιορίζεται σε έξι μήνες εάν έχει την υπηκοότητα της χώρας διαμονής.

1.21 Η παράγραφος 2 του άρθρου 7 για τις επικουρικές δικαιοδοτικές βάσεις παρέχει τη δυνατότητα στον σύζυγο που έχει την υπηκοότητα κράτους μέλους να υποβάλει την αίτησή του στο κράτος μέλος της συνήθους διαμονής του και σύμφωνα με τους κανόνες δικαιοδοσίας που εφαρμόζονται στο εν λόγω κράτος, εάν ο άλλος σύζυγος είναι υπήκοος τρίτης χώρας ή δεν έχει τη συνήθη διαμονή του (ή το «domicile» με την έννοια του «common law») σε κράτος μέλος. Ενδέχεται όμως να ανακύψει πρόβλημα θετικής σύγκρουσης αρμοδιότητας με δικαιοδοτική αρχή τρίτης χώρας στην οποία μπορεί να προσφύγει ο άλλος σύζυγος. Επιπλέον, εάν καμία δικαιοδοτική αρχή κράτους μέλους δεν είναι αρμόδια, ενώ είναι αρμόδια δικαιοδοτική αρχή τρίτου κράτους, και εάν ο ένας ή και οι δύο πρώην σύζυγοι είναι υπήκοοι κράτους μέλους ή έρχονται να εγκαταστήσουν σε αυτό τη συνήθη διαμονή τους και επιθυμούν την αναγνώριση της αλλοδαπής απόφασης σε όλα τα κράτη μέλη, ή τουλάχιστον στις χώρες των αντίστοιχων εθνικότητάς τους ή συνήθους διαμονής τους, στην περίπτωση αυτή, στα εν λόγω κράτη,

(?) Σε ορισμένα κράτη μέλη αρκεί μία προθεσμία συνεχούς διαμονής έξι μηνών.

(?) Εκτός της περίπτωσης επίκλησης πιθανής επιφυλάξεως δημοσίας τάξεως που θα πρέπει να ερμηνευθεί με αυστηρό τρόπο.

θα υπόκεινται στο δίκαιο που εφαρμόζεται στις αλλοδαπές αποφάσεις ή στις διατάξεις αμοιβαίας αναγνώρισης ενδεχόμενων διεθνών συμφωνιών. Μήπως πρέπει να αναθεωρηθεί ο Κανονισμός «Βρυξέλλες II» επί του σημείου αυτού για τους υπηκόους ενός κράτους μέλους;

1.22 Επομένως, ο εν λόγω κοινοτικός Κανονισμός περιλαμβάνει περισσότερα και σαφέστερα κριτήρια για την αναγνώριση δικαιοδοτικής αρμοδιότητας, σε σύγκριση με τη σύμβαση της Χάγης και, συνεπώς, τα κριτήρια αυτά θα έπρεπε να χρησιμεύσουν ως βάση για τα κριτήρια που θα πρέπει να περιληφθούν σε ενδεχόμενο ειδικό κανονισμό για το διαζύγιο (λόγου χάρι, παραπομπή στις διατάξεις αυτές, καθώς και στις σχετικές με την αμοιβαία αναγνώριση των αποφάσεων).

1.23 Όμως, ούτε η σύμβαση της Χάγης ούτε ο προαναφερόμενος Κανονισμός «Βρυξέλλες II» δεν περιλαμβάνουν διατάξεις σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο για το διαζύγιο, και ο Κανονισμός περιορίζει το πεδίο εφαρμογής του στο διαζύγιο, το δικαστικό χωρισμό και την ακύρωση του γάμου καθεαυτού, χωρίς να εφαρμόζεται στα αίτια ή τις συνέπειες της λύσης του γάμου· τα ζητήματα αυτά παραπέμπονται στο εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο.

1.24 Σημειώνεται, για παράδειγμα, ότι το 15 % περίπου των αιτήσεων διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης του γάμου στη Γερμανία παρουσιάζουν διεθνείς πτυχές. Ο αριθμός των διαζυγίων που παρουσιάζουν διεθνείς πτυχές στα διάφορα κράτη μέλη δεν είναι γνωστός.

2. Συμπληρωματικά στοιχεία και προτάσεις της ΕΟΚΕ

2.1 Οι κανόνες που διέπουν τη σύγκρουση νόμων, επί του παρόντος, είναι οι εθνικοί κανόνες του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται το δικαστήριο όπου εισήχθη η υπόθεση· οι λύσεις που θα προκύψουν ενδέχεται να διαφέρουν πολύ από τη μία χώρα στην άλλη, όσον αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο για μία και την αυτή κατάσταση, ανάλογα με τη χώρα όπου θα εισαχθεί η αίτηση.

2.2 Το Πράσινο Βιβλίο παραθέτει σχετικά ορισμένα καλά επιλεγμένα παραδείγματα, τόσο σχετικά με την αρμοδιότητα -που μπορεί να προκαλέσει αρνητική σύγκρουση αρμοδιότητας και να καταλήξει σε αρνησιδικία-, όσο και σχετικά με την ποικιλία των λύσεων. Επομένως, η λύση ενδέχεται να μην ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του ενός εκ των συζύγων, ή ακόμη και των δύο. Οποσδήποτε, προκύπτει κάποια νομική αβεβαιότητα και έλλειψη προβλεψιμότητας σε ορισμένες περιπτώσεις, καθώς και κίνδυνος εμφάνισης φαινομένων «άγρας δικαστηρίου» («forum shopping») και «αγώνα δρόμου» για την προσφυγή στο δικαστήριο, λόγω του κανόνα «litispendance» του Κανονισμού «Βρυξέλλες II» (το πρώτο δικαστήριο όπου εισάγεται η αίτηση είναι αρμόδιο, εφόσον υφίσταται κριτήριο σύνδεσης).

2.3 Το πρόβλημα τίθεται ειδικότερα όταν οι σύζυγοι δεν έχουν ούτε κοινή υπηκοότητα ούτε κοινό τόπο διαμονής, ή όταν, ενώ έχουν την ίδια υπηκοότητα, διαμένουν σε χώρες διαφορετικές από εκείνη της οποίας είναι υπήκοοι.

2.4 Σε τέτοιες περιπτώσεις, η ΕΟΚΕ συμφωνεί με την άποψη ότι θα έπρεπε να αφήνεται κάποια ευχέρεια στα μέρη προκειμένου να επιλέγουν το εφαρμοστέο δίκαιο, ή στον εναγόμενο προκειμένου να επικαλείται τις προσδοκίες του για θέματα εφαρμοστέου δικαίου ή να ζητά την παραπομπή σε άλλη δικαιοδοτική αρχή, με την οποία ο γάμος πιθανόν να έχει τους περισσότερους αντικειμενικούς συνδέσμους. Σε περιπτώσεις όπου ο ενάγων επικαλείται μία δικαιοδοτική αρχή και το κοινό εθνικό δίκαιο που αυτή εφαρμόζει, ενώ ο εναγόμενος επικαλείται άλλη αρμόδια δικαιοδοτική αρχή ή άλλο εφαρμοστέο δίκαιο, η προκαταρκτική απόφαση σχετικά με την αρμόδια δικαιοδοτική αρχή ή με το εφαρμοστέο δίκαιο θα πρέπει να υπάγεται στην αρμοδιότητα του Πρωτοδικείου όπου εισήχθη αρχικά η αίτηση του ενάγοντος, και να αποτελεί αντικείμενο επείγουσας διαδικασίας.

2.5 Στην περίπτωση όπου το μόνο κριτήριο σύνδεσης είναι η υπηκοότητα του ενός εκ των μερών, ο Κανονισμός επιβάλλει την προσφυγή στην αρμοδιότητα του δικαστηρίου της συνήθους διαμονής τους, το εφαρμοστέο δίκαιο του οποίου ενδέχεται να μην ανταποκρίνεται στις κοινές προσδοκίες τους (για παράδειγμα, επιθυμία εφαρμογής του δικαίου της χώρας με την οποία ο γάμος παρουσιάζει στενότερους συνδέσμους).

2.6 Στην περίπτωση αυτή, θα έπρεπε μάλλον να μπορεί να ληφθεί υπόψη η αυτονομία της βούλησης των μερών, παρά να αρκούμαστε σε μια αυτόματη εφαρμογή των κριτηρίων σύνδεσης. Για παράδειγμα, να επιτρέπεται η επιλογή μεταξύ του δικαίου της χώρας υπηκοότητας ή του δικαίου του επιληφθέντος δικαστηρίου, χωρίς όμως δυνατότητα παραπομπής.

2.7 Για θέματα θρησκευτικής ακύρωσης από εκκλησιαστικό δικαστήριο, ορισμένα κράτη δήλωσαν ότι υποβάλλουν τέτοιου είδους αποφάσεις για αναγνώριση στα πολιτικά τους δικαστήρια, δυνάμει διεθνούς συνθήκης (Κονκορδάτου) ή σύμβασης που έχουν συνάψει με την Αγία Έδρα (Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία, Μάλτα⁽⁴⁾)· η θρησκευτική ακύρωση ενδέχεται να δημιουργήσει προβλήματα σύγκρουσης με το εσωτερικό δίκαιο άλλων κρατών μελών, επειδή δεν αναγνωρίζουν το θρησκευτικό αίτιο της ακύρωσης, ή για λόγους διαδικασίας⁽⁵⁾.

2.8 Σε περίπτωση σύγκρουσης, επί της ουσίας ή επί της διαδικασίας, με την εσωτερική του δημόσια τάξη ή με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, το κράτος που επιλαμβάνεται της υπόθεσης θα έπρεπε να αρνείται τον εκτελεστό τύπο ή την αναγνώριση της εκκλησιαστικής απόφασης. Στην περίπτωση αυτή, ο ενάγων θα έπρεπε να μπορεί να προχωρήσει σε κανονική πολιτική διαδικασία για ακύρωση, δικαστικό χωρισμό ή διαζύγιο. Διαφορετικά, οι αιτούντες δεν θα είχαν πλέον άλλη λύση από την προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δικαιωμάτων του ανθρώπου, στο Στρασβούργο, πράγμα που θα παρέτεινε ανάρμοστα τη διάρκεια της διαδικασίας.

⁽⁴⁾ Η Πολωνία δεν αναφέρθηκε στο Κονκορδάτο που έχει συνάψει με το Βατικανό.

⁽⁵⁾ Βλ. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δικαιωμάτων του ανθρώπου, Στρασβούργο, υπόθεση 30882/96, απόφαση της 26/7/2001 «Pellegriani v. Ιταλία»· ακύρωση της ιταλικής απόφασης που είχε αποδεχθεί την απόφαση ακυρότητας του γάμου η οποία είχε απαγγελθεί κατ' έφεση από το εκκλησιαστικό δικαστήριο της Ρώμης, λόγω παραβίασης από αυτό των δικαιωμάτων του εναγόμενου.

2.9 Ακόμη κι εάν ο αριθμός των περιπτώσεων αρνητικής σύγκρουσης αρμοδιοτήτων μπορεί να αποδειχθεί σχετικά περιορισμένος, η ΕΟΚΕ κρίνει ότι δικαιολογείται η ανάληψη κοινοτικής πρωτοβουλίας, δεδομένου ότι η κατάσταση αυτή καταλήγει σε παραβίαση ενός θεμελιώδους δικαιώματος: του δικαιώματος πρόσβασης σε αρμόδιο δικαστή για την έκδοση της απόφασης και για το διακανονισμό του διαζυγίου, του δικαστικού χωρισμού ή της ακύρωσης.

2.10 Συνεπώς, αυτό θα πρέπει να οδηγήσει στην αποδοχή μιας εναρμόνισης των κανόνων σχετικά με τη σύγκρουση νομοθεσιών και τη σύγκρουση αρμοδιοτήτων, ώστε να αποφεύγεται μία τέτοια ενδεχόμενη αρνησιδικία.

2.11 Οι εναρμονισμένοι, όμως, αυτοί κανόνες θα πρέπει να περιλαμβάνουν επιφύλαξη δημοσίας τάξεως για θέματα αναγνώρισης ή εκτελεστού τύπου της απόφασης που παρουσιάζει ευρωπαϊκές πτυχές και η οποία απαγγέλλεται σε τρίτη χώρα, εάν η απόφαση αυτή θέτει υπό αμφισβήτηση ένα αναγνωρισμένο στην Ευρώπη θεμελιώδες δικαίωμα για ένα από τα μέρη, ή άλλες αναγκαστικές διατάξεις εσωτερικής δημόσιας τάξης που ο δικαστής οφείλει να επικαλεσθεί αυτεπάγγελα.

2.12 Επιπλέον, το κοινοτικό δίκαιο δεν θα έπρεπε να δέχεται καμία υποχρεωτική αναγνώριση από όλα τα κράτη μέλη μιας απόφασης διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης γάμου η οποία απαγγέλλεται σε τρίτη χώρα και αφορά άτομα που έχουν τη συνήθη διαμονή τους εντός της Ένωσης αλλά δεν έχουν υπηκοότητα κράτους μέλους, χωρίς προηγούμενη διαδικασία εκτελεστού τύπου, εάν ένα άλλο κράτος μέλος έχει προηγουμένως αναγνωρίσει τέτοια απόφαση, δυνάμει διμερούς συμφωνίας που έχει συνάψει με την εν λόγω τρίτη χώρα⁽⁶⁾.

2.13 Η ΕΟΚΕ κρίνει ότι η παρέκταση δικαιοδοσίας θα πρέπει να γίνεται δεκτή σε περιπτώσεις κοινής προσφυγής, με την προϋπόθεση της ύπαρξης κριτηρίου σύνδεσης με το επιλεγόμενο δικαστήριο. Θα μπορούσε να απαιτείται επίσημη πράξη (λ.χ. συμβολαιογραφική) για την κοινή αίτηση παρέκτασης.

2.14 Η ΕΟΚΕ φρονεί ότι οι πραγματικές συνέπειες του διαζυγίου, για θέματα δικαιωμάτων των γονέων και επιμέλειας των ανηλίκων τέκνων και για περιουσιακά θέματα, θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο συγκριτικής μελέτης ανά χώρα. Τα στοιχεία αυτά δεν πρέπει να παραβλέπονται όταν γίνεται λόγος για ενδεχόμενη «συρροή στα δικαστήρια». Πάντως φαίνεται δύσκολο να εξεταστεί το θέμα του διαζυγίου χωρίς να ληφθούν καθόλου υπόψη οι οικογενειακές και κληρονομικές επιπτώσεις του, που μερικές φορές διαφέρουν από τη μία χώρα στην άλλη ανάλογα με το ισχύον δίκαιο ή την τρέχουσα νομολογία των εθνικών δικαστηρίων (π.χ. όσον αφορά την επίσκεψη των παιδιών και τη γονική κηδεμονία) όπως γίνεται στο Πράσινο Βιβλίο.

⁽⁶⁾ Μολονότι είναι αυτόνομο καλύτερα να διευκρινιστεί ότι πρόκειται για κανονισμό ο οποίος ισχύει για δικαστικές αποφάσεις ενός κράτους μέλους, ώστε να αποφευχθεί κάθε πιθανό πρόβλημα ερμηνείας.

2.15 Τα κράτη μέλη θα πρέπει να κληθούν να εξετάσουν, αν δεν το έχουν ήδη κάνει, όλες τις δυνατότητές τους να εισάγουν εναλλακτικούς τρόπους ρύθμισης των διαφορών, όπως η διαμεσολάβηση (7), στις υποθέσεις διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης γάμου με ευρωπαϊκή συνιστώσα. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα διευκολύνονταν η πρόσβαση στη δικαιοσύνη και η μείωση της διάρκειας των διαδικασιών για τους διαδίκους.

2.16 Η ΕΟΚΕ παραμένει ανοιχτή όσον αφορά ένα ζήτημα σημαντικό για τους πολίτες και την κινητικότητά τους. Θα παρακολουθήσει τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων που έχει

δρομολογήσει η Επιτροπή, καθώς και τις πιο συγκεκριμένες προτάσεις νομοθετικών ρυθμίσεων που θα υποβληθούν ενδεχομένως στη συνέχεια. Θα μπορούσε να εξεταστεί το ενδεχόμενο προσαρμογής του Νέου Κανονισμού «Βρυξέλλες II» ή έκδοσης ειδικού Κανονισμού για το διαζύγιο. Εξάλλου, η ΕΟΚΕ θα επιθυμούσε να γνωρίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια ποιος είναι ανά χώρα ο αριθμός των περιπτώσεων αιτήσεων διαζυγίου με κοινοτικές πτυχές, ο αριθμός των περιπτώσεων αρνητικών συγκρούσεων αρμοδιοτήτων, καθώς και άλλες σχετικές πληροφορίες. Θα μπορούσε, έτσι, να εξετάσει πιο συγκεκριμένα τα προβλήματα, σε περίπτωση μελλοντικής νομοθετικής πρότασης για θέματα αρμοδιότητας και εφαρμοστέου δικαίου σε περιπτώσεις διαζυγίου.

Βρυξέλλες, 28 Σεπτεμβρίου 2005

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Anne-Marie SIGMUND

---

(7) Πράσινη Βίβλος COM(2002) 196 για τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών αστικού και εμπορικού δικαίου